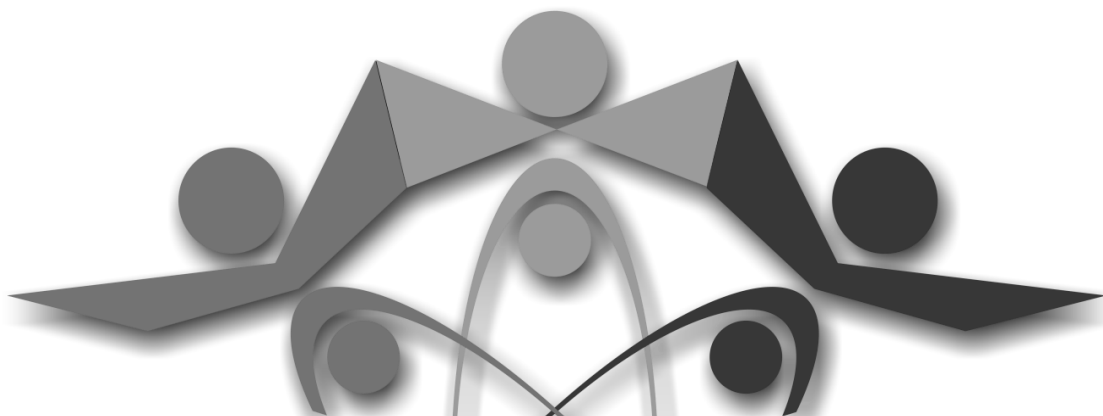

BMU
BAKİ MÜHƏNDİSLİK UNIVERSİTETİ

Dedicated to the 94th Anniversary of the National leader of Azerbaijan, Heydar Aliyev

I INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE OF YOUNG RESEARCHERS

Baku Engineering University, 05-06 May 2017, Baku, Azerbaijan

Materiallar

-Kitab 2-

Filologiya Elmləri

Tarix və Hüquq elmləri

***05-06 May 2017-ci il,
Bakı, Azərbaycan***

CONFERENCE COMMITTEES

CONFERENCE CHAIRS

Chair:

Professor Havar Mammadov

*Rector,
Baku Engineering University*

Deputy Chairman:

Professor Niftalı Qocayev

Baku Engineering University

GENERAL CHAIR

Assoc. Prof. Babak Abbasov

Baku Engineering University, Azerbaijan

SCIENTIFIC COMMITTEE

AMEA m.ü. Vəli Hüseynov Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
AMEA m.ü. Prof. E. Quliyev Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
Prof. Əjdər Ağayev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Prof. Akif Hüseynli, Bakı Mühəndislik Universiteti
Prof. Eldar Məsimov, Bakı Dövlət Universiteti
Prof. Eldar Qocayev, Azərbaycan Texniki University
Prof. H. Orucov, Azərbaycan Texniki University
Prof. Məmmədali Ramazanlı, Bakı Dövlət Universiteti
Prof. M. Murğuzov, Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti
Prof. Mınaxanım Nuriyeva, Bakı Mühəndislik Universiteti
Prof. Xəlil İsmayilov, Bakı Ali Neft Məktəbi
Prof. H. Zərbəliyev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Prof. N. Əhmədov Fizika Problemləri İnstitutu
Prof. Lərisə İsmaylova, Fizika Problemləri İnstitutu
Prof. F. Rüstəmov Fizika Problemləri İnstitutu
Prof. İzzət Əfəndiyeva, Bakı Dövlət Universiteti
Prof. R. Cəfərov Bakı Dövlət Universiteti

Prof. S. Allahverdiyev Rusiya EA, Moskva
Prof. A.K. Şaüman, Московский Государственный Унив
Prof. T. Bırşteyn, Rusiya EA, Sankt- Peterburg
Prof. Nadir Alışov Ukraina EA, Kiev
Prof. M. Qorbaçuk Ukraina EA, Kiev
Prof. V. Musayev Azərbaycan Texniki Universiteti
Elm. Dr. Təranə Hacıyeva, Bakı Mühəndislik Universiteti
Prof. Ə. Abdinov, Bakı Dövlət Universiteti
Prof. M. Mahmudov, Azərbaycan Texniki Universiteti
Prof. E. Məmmədov, Azərbaycan Texniki Universiteti,
Prof. R. Əlizadə, Azərbaycan Texniki Universiteti
Prof. Şahin Xəlilli, Bakı Mühəndislik Universiteti
Prof. V. Nəsirov, Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti
Prof. E. Eyvazov, Azərbaycan Dövlət Pedagoji Universiteti
Prof. Y. Nurullayev, Fizika Problemləri İnstitutu
AMEA m.ü. Prof. E. Qurbanov, Bakı Dövlət Universiteti
Prof. İ. Əliyev, Bakı Dövlət Universiteti

ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Havar Məmmədov - Sədr
Prof. Niftalı Qocayev - Sədr müavini
Dos. Babək Abbasov - Məsul katib
Prof. Həmzəgə Orucov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Azər İmamquliyev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Sonaxanım Sadiq, Bakı Mühəndislik Universiteti
Şəfəq Əlizadə, Bakı Mühəndislik Universiteti
Həzi Qasimov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Yaşar Etibarlı, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Samir Quliyev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Ədalət İbadov, Bakı Mühəndislik Universiteti

Dr. Elçin Süleymanov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Firudin Sultanov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Bilal Dədəyev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Murad İsgəndərov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Xanlar Heydərov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Elnur Kazımlı, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. İslam Hüseynov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Kənan Bəşirov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Adil Aminov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Baba Qasimov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Rəzim Bayramov, Bakı Mühəndislik Universiteti

Dos. Naqif Nəbiyev, Bakı Dövlət Universiteti
Dos. Gülşən Ağayeva, Bakı Dövlət Universiteti
Dr. Ülkar Ağayeva, Bakı Dövlət Universiteti
Dos. Cəmil Məmmədov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Elmar İmanov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Emin Ağayev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Heydar Eminli, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Hümbət Əliyev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Gülnarə Hakverdiyeva, Bakı Dövlət Universiteti
Dos. N. Dərvişov, Bakı Dövlət Universiteti
Dr. Hüseyn Xəlilov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Mənsur Məhərrəmov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Rəna Abbaslı, Bakı Dövlət Universiteti
Dos. Svetlana Demühəmmədova, Bakı Dövlət Universiteti
Dr. Natiq Adilov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Seyran Qayıbov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Nəsimi Kamalov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Vüqar Muradov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Yusif Abdullayev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. T. Quliyeva, Bakı Dövlət Universiteti
Dr. Şöqiyyə Qocayeva, Bakı Dövlət Universiteti
Dr. M. Məmmədov, Bakı Dövlət Universiteti
Dos. Yədlallah Babayev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Babək Abbasov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Pərviz Həsənov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Baba Qasimov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Gülnarə Haqverdiyeva, Bakı Dövlət Universiteti
Dr. Hümbət Əliyev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Niyaməddin Haşimov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Təyyar Mustafayev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Nəriminə Əliyeva, Bakı Mühəndislik Universiteti

Dos. Rakib Əfəndiyev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Ceyhun Mahmudlu, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Şölə İsayeva, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Nəriman Qaraxani, Bakı Mühəndislik Universiteti
Ətibər Seyidzadə, Bakı Mühəndislik Universiteti
Pərviz Həsənov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Əli Həsənov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Əhəd Məmmədov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Anar Rüstəmov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Elvin Məmmədov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Cavanşir Salmanov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Sənnur Əliyev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Yaşar Hacıyev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Xəyyam Məsiyev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Yeganə Abdullayeva, Bakı Mühəndislik Universiteti
Aynurə Başirova, Bakı Mühəndislik Universiteti
Amil Babayev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Yusif Yusifov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Hüseyn Mirzəyev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Fərhad Şirzadə, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Venera Süleymanova, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Ziyafət Hüseynova, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Zəminə Ziyayeva, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Anar Rza, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Zabitə Teymurlu, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Sədrəddin Hüseyn, Bakı Mühəndislik Universiteti
Xatirə Yusifova, Bakı Mühəndislik Universiteti
Rüfət Məmmədov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dr. Rəsim Abutalıbov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Nərgiz Nəhmətova, Bakı Mühəndislik Universiteti
Dos. Lalə Vəliyeva, Bakı Dövlət Universiteti
Dos. Lalə Hacıyeva, Bakı Dövlət Universiteti

İŞÇİ HEYƏTİ

Dr. Babək Abbasov, Sədr
Şəfəq Əlizadə, Sədr müvəni
Afər İbrahimov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Yegzar Cəfərov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Aydın Əliyev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Xanım Fətullayeva, Bakı Mühəndislik Universiteti
Könül Məmmədova, Bakı Mühəndislik Universiteti
Anar Məcidov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Xətai Əliyev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Nicat Qasimov, Bakı Mühəndislik Universiteti

Ağamir Əsgərov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Cahid Məmmədov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Namiq Abbasov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Aqil Məmmədov, Bakı Mühəndislik Universiteti
Əsgər Məmmədli, Bakı Mühəndislik Universiteti
İlkin Rəfiyev, Bakı Mühəndislik Universiteti
Süheyra Bəhlulzadə, Bakı Mühəndislik Universiteti
Nərgiz Məmmədova, Bakı Mühəndislik Universiteti
Aysel Talıbova, Bakı Mühəndislik Universiteti

DESIGN

İlham Aliyev

BMU
BAKİ MÜHƏNDİSLİK UNIVERSİTETİ

All rights reserved.

Copyright © Baku Engineering University, 2017

Address: Khirdalan city, Hasan Aliyev Street 120, AZ0101, Absheron - Baku / Azerbaijan

Tel: (+99412) 349 99 66/67, Fax: (+99412) 349 99 90/91

e-mail: info@beu.edu.az, elmishobe@beu.edu.az

www.beu.edu.az, www.yric.az

THE PROBLEM OF POLYSEMY IN TRANSLATION <i>Aytac HƏSƏNOVA</i>	1014
CƏLİL MƏMMƏDQULUZADƏNİN ƏSƏRLƏRİ HƏMİDƏ CAVANŞİRİN TƏRCÜMƏLƏRİNDƏ <i>Ülviyyə HÜSEYNOVA</i>	1015
ОСОБЕННОСТИ КЛАССИФИКАЦИИ ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ СТИЛЕЙ В ИРАНСКОМ ЯЗЫКОЗНАНИИ <i>Дилфуза АХМЕДОВА</i>	1016
TAVROMAKİYADA (ÖKÜZ DÖYÜŞÜ) İSTİFADƏ OLUNAN KULTURAL TERMİNLƏR VƏ ONLARIN TƏRCÜMƏ YOLLARI <i>Aytən ƏLİYEVƏ</i>	1017
FRANSIZ DİLİNİN FRAZEOLoji BİRLƏŞMƏLƏRİNDƏ QADIN KONSEPTİ VƏ HƏMİN BİRLƏŞMƏLƏRİN AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ EKVİVALENTLƏRİ <i>Lalə MƏLİKOVƏ</i>	1019
ПЕРЕВОДЧЕСКИЕ КОМПЕТЕНЦИИ НЕОБХОДИМЫЕ ДЛЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ПЕРЕВОДА <i>Иманова Эльвира МАГОМЕДОВНА</i>	1020
"BABURNAME" BY Z.M.BABUR IS IN ENGLISH ORIENTALISTS' STUDYING <i>Dildora KHOSHIMOVA</i>	1022
AZERBAIJANI TRANSLATORS WHO TRANSLATED FROM BRITISH LITERATURE INTO THE AZERBAIJANI LANGUAGE (1991-2016) <i>Sevda HUSEYNOVA</i>	1024
UZBEK TRANSLATION OF PREMCHAND'S "VARDAN" PROBLEMS AND ISSUES <i>Nilufar KHODJAEVA</i>	1025
MÜASİR FRANSIZ DİLİNDƏ FİTONİMLİ FRAZEOLoji BİRLƏŞMƏLƏRİN TƏSNİFATINA DAİR <i>Aynur ŞƏFİYEVƏ</i>	1026
TRANSLATION AS A PROCESS OF COMMUNICATION <i>Shabnam MAMMADOVA</i>	1028

SECTION V. HISTORY AND LAW **1031**

1. HISTORY **1033**

11 Sentyabr 2001-ci ildən əvvəl ABŞ-in yaxın şərqdə terrorla mübarizəsi <i>ƏSGƏROVA Nigar Nizami qızı</i>	1034
СВЕДЕНИЯ АЛ-ДЖУРХУМИ КАК ДОКАЗАТЕЛЬСТВО НЕСОСТОЯТЕЛЬНОСТИ КОНЦЕПЦИИ НАЧАЛА ТЮРКИЗАЦИИ АЗЕРБАЙДЖАНА В XI В. (ПО МАТЕРИАЛАМ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ИСТОРИОГРАФИИ) <i>Ламия КАФАР-ЗАДЕ</i>	1035
УКРАИНСКИЕ ИСТОЧНИКИ ПО ИСТОРИИ КАЛМЫКОВ <i>Ярослав ПИЛИПЧУК</i>	1037
TÜRKİYƏNİN ORTA ŞƏRQ SİYASƏTİ <i>AŞUROVA Günay Rauf qızı</i>	1038
AZƏRBAYCAN XALQ CÜMHURİYYƏTİ DÖVRÜNDƏ UKRAYNA İLƏ AZƏRBAYCAN ARASINDA DİPLOMATİK ƏLAQƏLƏRİN TARİXİ <i>Xatirə QƏHRƏMANOVA</i>	1040
AZƏRBAYCANDA MULTİKULTURAL DƏYƏRLƏRİN TƏRƏNNÜMÜ <i>Bahar QASIMLI</i>	1042
AZƏRBAYCAN ƏRAZİSİNDƏ KÜPLƏRDƏ DƏFN ADƏTİ HAQQINDA <i>İlahə NƏHMƏTOVA</i>	1043
«BEYİN AXINI» PROSESİNİN AZƏRBAYCAN DİASPORUNUN FƏALİYYƏTİNƏ TƏSİRİ <i>Raisə CƏFƏROVA</i>	1045

TAOİZM DİNİNİ QƏBUL ETMİŞ ORTA ASİYADAKI PROTOTÜRK TAYFALARI	
<i>BABAYEV Elvin Əliyar oğlu</i>	1047
AZƏRBAYCANIN İLK ORTA ƏSR ŞƏHƏRLƏRİNDƏ ŞÜŞƏ SƏNƏTKARLIĞI	
<i>ƏSƏDOVA Aytən Vaqif qızı</i>	1048
GƏNCLƏRƏ HƏRBİ-VƏTƏNPƏRVƏRLİK TƏRBIYƏSİNİN AŞILANMASI	
<i>HƏSƏNOVA Günay Həsən qızı</i>	1050
HEYDƏR ƏLİYEV VƏ GƏNCLƏR SİYASƏTİ	
<i>Mayıl ALICANOV</i>	1051
BİRİNCİ FƏLƏSTİN İNTİFADASI VƏ ONUN SİYASİ NƏTİCƏLƏRİ	
<i>Parviz RƏSULOVA</i>	1052
ÜMUMMİLLİ LİDERİMİZ HEYDƏR ƏLİYEV - ƏBƏDİLİK SİMVO LU	
<i>MƏMMƏDOVA Minayə Əflatun qızı</i>	1054
MÜASİR MƏRHƏLƏDƏ RUSİYA FƏDƏRASIYASININ YAXIN ŞƏRQ SİYASƏTİNDƏ ŞİMALİ QAFQAZ QANUNUSUZ HƏRBİ QRUPLAŞMALAR AMİLİ	
<i>Bəyim Nadir qızı ABDULLA</i>	1056
MULTIDISCIPLINARY BASIS OF RESEARCH OF CULTURAL HERITAGE OF GANJA AS MULTICULTURALISM SAMPLE	
<i>Elnur HASANOV</i>	1057
ERMƏNİSTANIN AZƏRBAYCANA QARŞI TƏCAVÜZÜNÜ ÖZÜNDƏ ƏKS ETDİRƏN ELEKTRON KİTABXANA-İNFORMASIYA RESURSLARI	
<i>HƏSƏNOVA Aysel</i>	1059
BAKİ KOMMERSİYA MƏKTƏBİNİN YARANMASI VƏ FƏALİYYƏTİ ("NEFTYANOYE DELO" QƏZETİNİN MATERIALLARI ƏSASINDA)	
<i>HACIYEV İlqar Məmməd xan oğlu</i>	1061
I DÜNYA MÜHARİBƏSİNDƏN SONRA FRANSA-TÜRKİYƏ MÜNASİBƏTLƏRİ VƏ ANKARA ANDLAŞMASI	
<i>ƏBDÜRRƏHİMOVA Şəfa</i>	1062
MƏRKƏZİ ASİYA DÖVLƏTLƏRİ ÇOXTƏRƏFLİ MÜNASİBƏTLƏR SİSTEMİNDƏ	
<i>Samirə İMANOVA</i>	1064
QAFQAZ REGIONUNUN İKİ BÖYÜK ENERJİ GÜCÜ: AZƏRBAYCAN VƏ GÜRCÜSTAN ARASINDA BAĞLANMIŞ MÜQAVİLƏLƏRİN TARİXİ ƏHƏMİYYƏTİ	
<i>TƏHMƏZLİ Gülnar Yalçın qızı</i>	1066
SƏFƏVİYYƏ TƏRİQƏTİNİN YARADICISI ŞEYX SƏFİƏDDİNİN DİNİ MƏNSUBİYYƏTİ	
<i>Günəl RƏHİMLİ</i>	1067
1941-1945-Cİ İLLƏR MÜHARİBƏSİNDƏ AZƏRBAYCANLI ALİMLƏRİN FƏALİYYƏTİ AZƏRBAYCAN SOVET TARİXŞÜNASLIĞINDA	
<i>MÖVSÜMOV Şəfa Kamran oğlu</i>	1068
HISTORY OF THE DEMOCRATIC STATEHOOD OF AZERBAIJAN IN THE BEGINNING OF THE XX CENTURY: AZERBAIJAN DEMOCRATIC REPUBLIC	
<i>Sevinj HUSEYNOVA</i>	1070
AVROPA TARİXİ MƏNBƏLƏRİNDƏ AZƏRBAYCAN NEFTİNƏ DAİR MƏLUMATLAR	
<i>Təranə RÜSTƏMOVA</i>	1071
BÖYÜK BRİTANIYANIN HİNDİSTANDA MÖVQEYİNİN ZƏİFLƏMƏSİ	
<i>SOLTANZADƏ Aygün</i>	1074
SƏFƏVİ –AVROPA ƏLAQƏLƏRİ "KARMELİT XRONİKASI" NDA	
<i>MƏLİKZADƏ Sevinc Məlikməmməd qızı</i>	1076
HEYDƏR ƏLİYEV YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASININ QURUCUSUDUR	
<i>GÜNAY Bəhrüz qızı Şükürova</i>	1077
XV ƏSR AZƏRBAYCAN QARAQOYUNLU VƏ AĞQOYUNLU DÖVLƏTLƏRİNİN MİSİR MƏMLÜK DÖVLƏTİ İLƏ QARŞILIQLI ƏLAQƏLƏRİ MİSİR MƏNBƏLƏRİNDƏ	
<i>Günəl İSMAYİLOVA</i>	1079

AZƏRBAYCAN-POLŞA ƏDƏBİ TARİXİNDƏN	
<i>BƏŞİROVA Fidan</i>	1080
ALBAN YAZISI BARƏDƏ	
<i>Ellada Abubəkir qızı BƏKİROVA</i>	1081
АНТИЧНЫЕ НУМИЗМАТИЧЕСКИЕ МАТЕРИАЛЫ НИЗМЕНОГО ГАРАБАХА	
<i>АЛИЕВА Гюлана Ильгар з.</i>	1082
TİFLİS İSLAM MEMARLIĞI VƏ YOX OLMA SƏBƏBLƏRİ (VII-XIII ƏSRLƏR)	
<i>Rəşad MUSTAFA</i>	1084
KAMAL ATATURK	
<i>Maia MANCHKHASHVILI</i>	1082
ARMENIAN-TURKISH DIALOGUE	
<i>Maia MANCHKHASHVILI</i>	1086
AMEA-nın MƏHƏMMƏD FÜZULİ ADINA ƏLYAZMALAR İNSTİTUTUNDA MÜHAFİZƏ OLUNAN TARİX ELMİNƏ AİD MULTİDİSSİPLİNAR ƏLYAZMALAR	
<i>Zəhra QƏNİYEVƏ</i>	1087
QALATƏPƏ ŞƏHƏR MƏSKƏNİNİN ORTA ƏSR TƏBƏQƏSİNDƏ TƏDQİQATLAR	
<i>Vüsal ƏLİYEV</i>	1088
ERMƏNİLƏRİN AZƏRBAYCANLILARA QARŞI TÖRƏTDİYİ 31 MART SOYQIRIMI QƏRB ELMİ ARAŞDIRMALARINDA	
<i>HÜSEYNOVA Ülvyyə Yadulla qızı</i>	1090
ERKƏN HOMO NƏSLİNİN CƏNUBİ QAFQAZA MİQRASIYASINA DAİR	
<i>Yaqub MƏMMƏDOV</i>	1091
TRADE RELATIONS OF SHIRVAN IN THE MIDDLE AGES	
<i>Sarvan BADALOV</i>	1093
ƏRƏB BAHAİRİNİN NƏTİCƏLƏRİ	
<i>Sərvar RÜSTƏMOV Seyran oğlu</i>	1094
ИСТОРИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СТАНОВЛЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ КИТАЯ С ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКИМИ СТРАНАМИ В НОВЕЙШЕЙ ИСТОРИИ	
<i>БУНИЯТОВА Ельнара Ариф ызы</i>	1096
MULTİKULTURALİZMİN CƏMİYYƏT HƏYATINDAKI YERİ VƏ ROLUNUN ÖNƏMİ	
<i>Günəl BAXIŞOVA</i>	1099
OSMANLI MƏDƏNİ HƏYATINA TÖHFƏ VERMİŞ AZƏRBAYCANLI RƏSSAM- ŞAİR ŞAHQULU PƏNAHİ	
<i>Bilal DƏDƏYEV</i>	1100
ERMƏNİLƏRİN AZƏRBAYCANLILARA QARŞI TÖRƏTDİYİ 31 MART SOYQIRIMI QƏRB ELMİ ARAŞDIRMALARINDA	
<i>HÜSEYNOVA Ülvyyə Yadulla qızı</i>	1101
QƏRBİ AZƏRBAYCAN (İNDİKİ ERMƏNİSTAN) PETROQLİFLƏRİNƏ DAİR	
<i>Elnur İMANOV</i>	104
SAYKS-PİKOT ANLAŞMASI VƏ ONUN CƏNUBİ AZƏRBAYCAN ÜÇÜN ACI NƏTİCƏLƏRİ	
<i>Ramil RÜSTƏMOV</i>	1106
XIX ƏSRİN SONU XX ƏSRİN ƏVVƏLLƏRİNDƏ LƏNKƏRAN QƏZASINDA MÖVCUD OLAN TORPAQ İCARƏSİ	
<i>Leyla MƏCİDOVA</i>	1108
XVI ƏSR AVROPA MƏNBƏLƏRİNDƏ SUFİ ŞAH OBRAZI	
<i>Günay HEYDƏRLİ</i>	1109
15 Sentyabr 1918-ci il AZƏRBAYCAN TARİXİNDƏ	
<i>Nurlanə İSMAYILZADƏ</i>	1110
HEYDƏR ƏLİYEV İRSİNDE MENEVİ TERBİYE MESELELERİNİN ORTA UMUMTEHSİL MEKTEBLERİNDE TƏDRİS EDİLMƏSİ	
<i>ABDULLAYEV Ravil Fərrux oğlu</i>	1111

bolşeviklər Daşnak hərbi qüvvələri bütün şəhəri altını üstünə çevirəndə və fərq qoymadan bütün azərbaycanlıları öldürəndə də daşnaklara dəstək oldular....”Tanınmış jurnalist “Black garden: Armenia and Azerbaijan through peace and war.” (NYU Press 2003) kitabının 100-cü səhifəsində yenidən bu məsələyə toxunur: “1918-ci ilin martında azərbaycanlılar Bakı komunasına qarşı üsyan etdilər və erməni daşnakları və bolşevik əsgərləri şəhərin azərbaycanlılar yaşayan hissələrini dağıtdılar və minlərlə insanı qətlə yetirdilər.”

Müəllif Saninin kitabında Müsavatın daşnaklara müttəfiqlik təklifi fikrini təkzib etməsinə baxmayaraq təqdim etdiyi fikirlərdə ziddiyyətli məqamlar da çoxdur. Beləki hadisələrin başlama səbəbi kimi azərbaycanlıların kommunaya qarşı üsyanı göstərilir.Əslində isə məqsəd Bakını müsəlmanlardan təmizləmək idi.

Milliyyətçə britaniyalı olan Daily Express qəzetinin Nyu-yorkdakı korespondenti işləmiş, The Times qəzetində də 20 il çalışmış Piter Hopkirk “Like Hidden Fire: The Plot to Bring Down the British Empire” (1997) kitabı xatirələr, gündəliklər və kəşfiyyat hesabatlarından peşəkarlıqla toplanmış məlumatlardan ibarətdir. 31 mart soyqırımı ilə bağlı hadisələri müəllif aşağıdakı kimi təsvir edir:

“.....Bakı döyüş meydanına çevrilmişdi. Ermənilər isə öz köhnə düşmənlərdindən qisas almağa çalışırdılar. Buna görə də müharibə şəhərdəki bütün müsəlman əhali qovulana və öldürülənədək davam etdi. Beşinci gün şəhərin böyük bir hissəsini alov içərisində olmasına baxmayaraq, müqavimət dayandı. Bütün küçələr ölü və yaralılarla dolu idi. Ölənlər və yaralılar isə demək olar ki, hamısı müsəlman idi. Makdonalin sözlərinə görə Bakıda bir dənə də olsun müsəlman qalmamışdı...” Piter Hopkirk şəhərdə baş verənlərin əslində müsəlmanlara qarşı soyqırım olduğunu göstərmişdir.

ABŞ-ın İndiana ştatında Purdy Universitetində Tarix şöbəsində çalışan və hal-hazırda Rusiyanın tarixi kursunu təqdim edən Maykl Smis Sovet millilərinin Azərbaycandakı siyasəti və Rusiyadakı İnqilab mövzusunda bir neçə məqaləsi mövcuddur. Bunlardan biri “Anatomy of Rumor: Murder Scandal, the Musavat Party and Narrative of the Russian Revolution in Baku, 1917-1920” adlı məqaləsində 31 Mart soyqırımı ilə bağlı hadisələri aşağıdakı kimi təsvir edir:

“ Mart hadisələrinin nəticələri Müsavat üçün baha başa gəldi. Onun yüzlərlə üzvü döyüşdə öldürüldü. 12 minə qədər müsəlman mülki vətəndaş öldürüldü, minlərlə müsəlman isə kütləvi şəkildə Bakıdan qaçdı”

Daha sonra müəllif bolşeviklərin qırğındakı rolunu şərh edərək yazır:

“ Bolşeviklər çəkinmədən mürtəd daşnak qoşunları tərəfindən həyata keçirilən və daha sonra yaxınlıqdakı şəhərlərə və kəndlərə yayılan müsəlman əleyhinə törədilən qırğınların qarşısını ala bilmədiklərini etiraf etdilər”

Göründüyü kimi müəllif məqaləsində qırğının kütləvi xarakter daşdığını və ermənilər tərəfindən törədildiyini göstərir.

Aparılan araşdırma göstərir ki, soyqırım haqqında qərbdə yanlış fikirlər var. XXI əsrin “informasiya əsri” olduğunu nəzərə alaraq aparıcı mövqeyə malik qərb elmi-tədqiqat institutları ilə əməkdaşlıq edərək, faktlar və sənədlər təqdim etməklə azərbaycanlılara qarşı törədilən soyqırımların dünyaya düzgün təqdim olunmasına çalışmalıyıq.

ERKƏN HOMO NƏSLİNİN CƏNUBİ QAFQAZA MİQRASIYASINA DAİR

Yaqub MƏMMƏDOV

AMEA Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu, elmi işçisi
yaqub_amea@mail.ru

Hominina yarım nəslindən ayrılan yeganə növ olan Homo, müasir insanlar və eləcə də müasir insanlara yaxın və ya əcdadı kimi təsnif olunan müxtəlif məhv olmuş erkən növləri (misal üçün, Homo habilis və Homo neanderthalensis kimi) birləşdirən növdür.

1960 – cı ildə M. M. Hüseynovun rəhbərlik etdiyi AMEA “Paleolit arxeoloji ekspedisiyası” tərəfindən qeydə alınmış Azıx paleolit düşərgəsində 1974 – 1985 – ci illərdə VII - X təbəqələr də aparılan arxeoloji qazıntılar (32 m²) zamanı çay daşı mədəniyyəti (olduvay) artefaktları aşkar olunmuşdur. Aşkar olunmuş materiallar xammal mənbəyinə, formasına, eləcə də təkrar işlənmə

üsuluna görə üst təbəqənin materiallarından (erkən aşel dövrünə VI təbəqə) və “klassik” olduvaydan lokal fərqlənmə əsasən tamamilə yeni bir arxeoloji mədəniyyətə məxsus olması müəyyən edilmiş və bu mədəniyyətə “Quruçay arxeoloji mədəniyyəti” adı verilmişdir. Elmi ictimaiyyətə ilk dəfə 1978-ci ildə Tiflisdə keçirilən Sovet – Fransa elmi seminarında təqdim olunmuşdur. Yeni mədəniyyət ayırmağa əsas verən dəlillərdən biri M. M. Hüseynovun “qıqantolit” adlandıdığı çəkisi 4 – 4,5 kq ağırlığında iki dəstəli çopperlər olmuşdur. Ümumilikdə mağaranın VIII təbəqəsində 3 belə alət aşkar olunmuşdur.

M.M. Hüseynov Azıxda məskunlaşmanı ilk mərhələsini erkən tədqiqatlarında 700 – 1,2 milyon il əvvələ aid etsədə, daha sonrakı ümumi nəşirində bunun 730 – 1,5 milyon ildən az olmadığı qənaətinə gəlmişdir. Mağara yaşının onun mədəniyyət nümunələri ilə müqayisəsi qeyd etməyə imkan verir ki, mağara formalaşdıqdan dərhal sonra məskunlaşmışdır. Deməli insanlar yaxın ərazilərdə mağara yaranmazdan qabaq məskunlaşmışdılar. VII – IX təbəqələrdə aşkar olunmuş alətlərinin işlənmə texnikasının kifayət qədər inkişaf etmiş səviyyədə olması və əksəriyyətinin hazır şəkildə tapılması da, burada yaşayan insanların mağaraya gəlməmişdən xeyli əvvəl Quruçay vadisində, açıq düşərgələrdə məskunlaşmasını göstərir. M. M. Hüseynovun fikrinə görə, bu mədəniyyət Quruçay vadisində, insanların mağarada məskunlaşmasından bir neçə yüz il əvvəl - 2 milyon il əvvəl meydana gəlmişdirlər. 1,5 milyon il əvvəl mağara məskunlaşma üçün əlverişli olduğdan sonra buradan istifadə etmişdirlər.

1991 – 2005 – ci illərdə Dmanisi məskənində (Gürcüstan) Afrika xaricində ən qədim Homo fosilləri (1,85 – 1,78 milyon il əvvələ aid) aşkar olunmuşdur. Dmanisi qalıqları Homo nəslinin Afrikadan Avrasiyaya keçidinin, bunun əvvəllər hesab olunduğundan daha erkən baş verdiyini göstərirdi. Digər tərəfdən, aşkar olunmuş nümunələr Afrika mənşəyi nəzəriyyəsinə görə H. erectusun bilavasitə əcdadı hesab olunan H. ergasterdən morfoloji cəhətdən fərqli idi və zaman baxımından eyni dövrə aid idi və yaxud daha qədim idi.

Dmanisi qalıqların təhlili Homonun H. habilisdən anagenetik inkişafına dair nəzəriyyənin doğru olmadığını göstərdi. Şərqi Afrikada erkən Homo cinslərinin bir neçə yüz min il simpatrik (iki növün eyni ərazidə mövcud olduqlarını və bir birləri ilə qarşılaşdıqları) yaşadığını təsdiq edir. Bu, ümumi əcdaddan ayrı – ayrı xətlərin ayrılmasını göstərir və bu proses anagenetik deyil (anagenetik yunan sözü olub yenidən yaranma, meydana gəlməyə yaxud filogenik dəyişmə mənasını ifadə edir, yəni morfonövlər əcdad növlərdən sürətli təkamülün nəticəsində yaranır, növləşmə baş vermir, əcdad növlərin digər populyasiyalarda qalığı yoxdur və növlər sönmüş hesab olunur. Əcdad növlər ona görə yeni növlərə morfoloji çevrilirlər) və kladogenetik (kladogenezis elə təkamül prosesində, kök formalardan ayrılma və ya şaxələnmə ilə yeni növlər yaranır) olmuşdur. Yəni habilis populyasiyasının yarımqrupu və yaxud habilis və erectusun ümumi əcdadı, əsas populyasiya qrupundan reproduktiv təcrid olunma nəticəsində tədricən yeni H. erectus növlərinə çevrilmişdir.

Nəticədə, Dmanisidə aşkar olunmuş nümunələrin 1.9 milyon il əvvəl Tukana gölü sahilində digər erkən Homo növləri ilə bərabər mövcud olmuş H. erectusun ən erkən yarım növlərində biri olduğu müəyyən olunmuş və “Homo erectus georgicus” adlandırılmışdır.

M. M. Hüseynov Quruçay hövzəsi ilə bərabər, bütövlükdə Qafqazda 2 milyon il əvvəl erkən Homo növlərinin məskunlaşdığı ilə bağlı fikirləri, Dmanisi məskənindən, eləcə də Taman yarmadasının şimal sahillərində (Boqatır), Dağıstanda (Darvaqçay, Rubas və digərləri) anoloji alətlərin aşkar olunması ilə təsdiq olunmaqla bərabər Qafqaz regionun tədqiqinə diqqəti artırmışdı. Aşkar olunmuş arxeoloji nümunələr və paleoantropoloji fosillər Qafqaz regionunda erkən Homo növlərinin - Homo erectusun məskunlaşması və miqrasiyası istiqamətlərini müəyyənləşdirməyə imkan versədə, son illərə qədər Böyük Qafqaz cənub ətəklərində bunu təsdiq edən məskənlər qeydə alınmamışdır. Kiçik Qafqazda və qərbi Azərbaycanda mağara və açıq tipli alt paleolit məskənlərinin aşkar edilməsi bu regionda tədqiqatları zəruri edirdi.

2012 - ci ildə AMEA Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun Paleolit arxeoloji ekspedisiyasının A. Ə. Zeynalovun rəhbərlik etdiyi Gəncə - Qazax dəstəsi, Rusiya alimlərinin iştirakı ilə, qeyd olunan regionda apardıqları kəşfiyyat işləri zamanı, Mingəçevir su anbarının cənub sahilində, Bozdağın ətəyində, dəniz səviyəsindən 90 m hündürlüyündə (40° 47' 956 şimal enində və 47° 03' 165 şərq uzunluğunda) yerləşən Qaraca məskənindən epleystosen dövrü fauna qalıqları, alt paleolit tipli artefaktlar, Şəmkir su anbarının şimal sahilində, dəniz səviyəsindən 150 m hündürlüyündə fauna qalıqları ilə bərabər, alt paleolit dövrünə aid alətlər aşkar olunmuşdur. Qaraca paleolit düşərgələr kompleksində (Qaraca və Qaraca 1) yaşayış aşel mədəniyyəti dövrünün üç fərqli (qədimliyinə görə)

mərhələsində olmuşdur. Məskəndə qalınlığı 20 - 40 m təşkil edən 3 laydan 200 - dən artıq aşel dövrünə dair daş məmulatı toplanmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, layların hər biri aşel dövrünün ayrı - ayrı mərhələsinə aid olunur. Ən qədim III alt təbəqə abşeron dövrünün sonu – bakı dövrünün əvvəllərinə aid olunur ki, bu da layın bir milyona yaxın və ondan artıq yaşı olduğunu göstərir. Laydan aşel dövrünün ilkin mərhələsinə xas patinləşmiş, hamarlaşmış əl çapacaqları və çopperlər aşkar olunmuşdur. Eyni zamanda bu layda Qruçay mədəniyyətinə aid qiqontalit və Cənub filinin (*Archidiscodon meridionales*) sümükləri aşkar olunmuşdur. Azərbaycanın abşeron yataqlarında, yəni yaşı 1 milyon və ondan artıq olan təbəqələrdə daş əmək alətlərinin tapılması Azərbaycan paleolitşünaslığında ilk dəfədir. Bu vaxta qədər Azərbaycanın ərazisində yeganə ən qədim paleolit düşərgəsi Azıx idi. Bu isə qədim insanların bu ərazidə abşeron dövründə təkcə mağaralarda yox, eyni zamanda mağaralardan kənarda yaşadıklarını göstərir.

Bu, elmi cəhətdən qədim insanların Afrikadan miqrasiya etmələri fərziyyəsini gücləndir və eyni zamanda qədim insanların miqrasiya yollarının məhz Cənubi Qafqazdan keçdiyini bir daha təsdiq edir. Belə ki, əldə olunmuş nümunələr onların Azıx, Qaraca və Dağıstan məkanlarından keçməklə şimala yayıldıklarını göstərir.

Beləliklə, Afrikadan Avroasiyaya miqrasiya edən ibtidai insanlar (*Homo erectus*) 1.8 - 1.5 milyon il əvvəl Azıx mağarasında məskunlaşmışdılar. Bununla belə, aşkar olunmuş alətlərin hazır şəkildə və inkişaf etmiş formada olması, eləcə də geoloji tədqiqatlar onların regionda bundan daha əvvəl, təxminən ən azı 2 milyon il əvvəl məskunlaşdığını qeyd etməyə imkan vermişdir. Azıxdan aşkar olunmuş alətlər digər müvfiq dövr materiallarından fərqiən əsasən ayrıca mədəni kompleks “Qruçay mədəniyyəti” kimi ayrılmışdır. Qeyd olunan mədəniyyət yalnız Qruçay vadisi ilə məhdudlaşmır. Onun izləri Qaraca paleolit məskənində də, qeyd alınmışdır. Hesab edirəm ki, gələcək tədqiqatlar bizə daha əsaslı nəticələrə gəlməyə imkan verəcəkdir.

TRADE RELATIONS OF SHIRVAN IN THE MIDDLE AGES

Sarvan BADALOV

Sumgait State University, teacher
sarvan.badalov1985@gmail.com

The area covering the western coasts of the Caspian Sea and the lands on the left bank of the Kura River is called “Sharvan” or “Shirvan” in the medieval sources. Since the early Middle Ages this area was the passage of trade routes stretching from the south countries to the north and increased its significance even more following the conquests of the Caliphate. In this connection, sources describing those trade routes and destinations increased.

In the middle of IX century, Arab traveller Ibn Khordadbeh, in his work describing the trade routes passing through Azerbaijan, showed the following route passing through the Shirvan area: “From Varsan to Barda (8 manzils), to Mansur (4 manzils), from Barda to Mutawakkilite (Shamkur) city (6 manzils), from Mutawakkilite to Tiflis (10 manzils), from Barda to Bab al-Abwab (15 manzils), from Barda to Dabil (7 manzils)...” After the Arab conquests, trade routes stretched from the biggest Azerbaijani city of Barda to different directions. One of these routes going from Barda to Bab al-Abwab (Derbent) was stretching towards the Shirvan area and from there up to the north.

Beginning from the second half of IX century, independent and semi-independent local states emerged on the outskirts of the Abbasid Caliphate following its disintegration, causing the original direction of the caravan routes to change.

The period of approximately one century, from the time of Ibn Khordadbeh to the time of Estakhri and Ibn Hawqal, witnessed changes in the cities, crafts and trade life of Azerbaijan. The world caravan trade routes passing through Azerbaijan, the destinations and distances between cities were defined. Hence, the information provided by Estakhri in the 30's of X century and Ibn Hawqal in the middle of X century regarding the trade routes and their directions, as well as cities and distances and destinations between the cities were more accurate. According to Estakhri, the caravan trade routes coming to Azerbaijan were joining in Barda. He described the route from Barda to Derbent as follows: “From Barda to Barzanj (18 farsangs), from Barzanj to Shamakhi city (14 farsangs), to Shirvan (three-day route), to Abkhaz (two-day route), to Jisr Samur (12 farsangs), to Derbent (20 farsangs).”